

PROJEKT MIEJSKI

**ZAUŁEK ORMIAŃSKI-
ARMEŃSKA ENKLAWA
W GDAŃSKU**

Opracowali:

Katarzyna Stefańska

Mateusz Sułek

Beata Suszyńska

Karol Szudzik

Marcelina Szychowska

Spis treści:

1. Skąd pomysł?.....	4
2. Lokalizacja miejsca.....	4
3. Historia Ormian w Polsce.....	6
4. Zrzeszenie Ormian w Gdańsku- parafia Św. Piotra i Pawł.....	7
5. Zaulek Ormiański.....	9
6. Relacje Ormian z Polakami.....	12
7. Ormianie w oczach Polaków- wywiady z mieszkańcami.....	13
8. Podsumowanie	20
9. Podziękowania	21

**W starych murach miasta Gdańska
Blask rozsiewa gwiazda nowa
Pani Łaskawa Ormiańska
Z kresów ze Stanisławowa**

**Smutki koi, łzy ociera
W trudnych sprawach dobrze radzi
Łaski Syna dla nas zbiera
Do bram Nieba nas prowadzi**

**W dolę swych tułacznych dzieci
Ona najlepiej rozumie
Najczulej i najskuteczniej
Zawsze pocieszyć mnie**

**Chociaż wiek dwudziesty pierwszy
Ona ciągle nam pomaga
W dzielnicy Stare Przedmieście
W świątyni Piotra i Pawła**

**Skromna, cicha w tym obrazie
Każdego z nas zauważy
Bardzo wszyscy Ją kochamy
Ją za Matkę uważamy**

Pieśń do Matki Bożej Łaskawej

Słowa; W. Wajda, E. Rydzewska

1. SKĄD POMYSŁ?

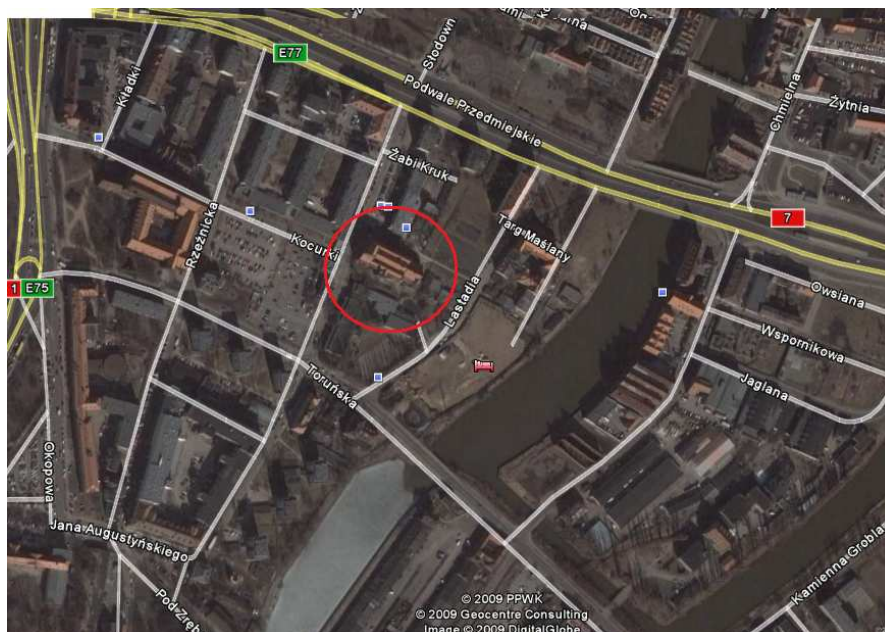
Początkowym miejscem naszego zainteresowania była kolonia Abegga, którą zainteresowała nas nasza koleżanka, po przeczytaniu artykułu w tygodniku Newsweek. Pomysł ten jednak upadł po zetknięciu się z tym miejscem w rzeczywistości.

Zaułek Ormiański zainteresował nas po relacji naszego kolegi, który został zaproszony na uroczystą mszę inauguracyjną nadanie nazwy zaułkowi przy kościele św. św. Piotra i Pawła w Gdańsku, na ulicy Żabi Kruk. Dodatkowym argumentem by zająć się tym tematem, były jego bliskie stosunki sąsiedzkie z mniejszością Ormiańską. Postanowiliśmy więc przyjrzeć się bliżej tej społeczności.

2. LOKALIZACJA MIEJSCA

Mówiąc o społeczności Ormiańskiej w Gdańsku nie można pominąć bliskiego jej kościoła św. św. Piotra i Pawła i nowo powstałego przy nim zaułka. Kościół ten wybudowany 1397r. był początkowo filią kościoła Mariackiego, jego wielowiekowa historia jest bardzo burzliwa. Kilkakrotnie stawał w płomieniach. Powojenna historia kościoła zaczyna się w 1958r. kiedy to opiekunem świątyni został ksiądz prałat Kazimierz Filipiak związany z obrządkiem ormiańskokatolickim.

Kościół mieści się na Starym Przedmieściu na ulicy Żabi Kruk. Studentom geografii ulica ta kojarzy się bardziej z Wojewódzkim Ośrodkiem Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Gdańsku przy Urzędzie Marszałkowskim.

Ryc. 1 Lokalizacja kościoła na planie Gdańska (źródło: Google Earth)

Okolice kościoła na Starym Przedmieściu nie jest zbyt przyjemna dla oka. Zanedbane kamienice, szare wieżowce, opuszczone ruiny to typowe widoki dla tej niedostrzeganej przez władze miasta dzielnicy. Zniszczone, brudne, nadgryzione zębem czasu fasady cennych architektonicznie zabytków przy odrobinie dobrej woli mogłyby odzyskać swoją świetność i na nowo stać się równie atrakcyjne jak starówka. Smutny wizerunek okolicy potęguje część jej mieszkańców sprawiających wrażenie ciężko doświadczonych przez życie.

Ryc. 2 Zanedbane podwórko

Ryc. 3 Zniszczone kamienice

3. HISTORIA ORMIAN W POLSCE

Liczba Ormian w Polsce oscyluje pomiędzy 40 a 80 tysiącami. Pierwsza fala emigracji tak zwana stara emigracja przybyła do Polski jeszcze w okresie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Do emigracji zmusił ich rozbiór Armenii między Bizancjum i państwem Turków Seldżuków. Ich obecni potomkowie w znacznej mierze nie mają jakichkolwiek związków z językiem i kulturą ojczyzny swoich przodków. Wśród przedstawicieli tej mniejszości jest wiele osób, które zapisały się na kartach historii Polski. Jednym z nich był Ignacy Łukasiewicz- wynalazca lampy naftowej, Jerzy Kawalerowicz- reżyser filmowy, Krzysztof Penderecki- kompozytor. Głównymi ośrodkami skupiającymi emigrację Ormian był Lwów i ziemie zabużańskie.

Druga fala emigracji miała miejsce po II wojnie światowej a zwłaszcza po upadku ZSRR. Sytuacja geopolityczna i gospodarcza nowopowstałego kraju Republiki Armenii zmusiła tysiące Ormian do opuszczenia ojczyzny i emigracji zarówno tej ekonomicznej jak i politycznej. Jest to tak zwana nowa emigracja. Ormianie przybyli do Polski, skupiając się głównie wokół dużych ośrodków miejskich takich jak Kraków, Warszawa, Gdańsk czy miasta Górnego Śląska. Ormianie z drugiej emigracji w przeciwieństwie do swoich rodaków z pierwszej, w większej mierze związani są ze swoją ojczyzną, kulturą i językiem.

W 2006 roku ordynariusz wiernych obrządku ormiańskiego prymas Józef Glemp powołał do życia Fundację Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich. Zajmuje się ona szerokorozumianą działalnością kulturalną, naukową i wydawniczą. Jesienią 2009 roku ukazało się pierwsze czasopismo ormiańskie Awedis co w tłumaczeniu oznacza posłaniec niosący nadzieję.

Ryc. 4 Czasopismo Ormiańskie- strona tytułowa

4. ZRZESZENIE ORMIAN W GDAŃSKU- PARAFIA ŚW. PIOTRA I PAWŁA

Zrzeszenie Ormian w Gdańsku swoje powstanie zawdzięcza gorliwemu duszpasterzowi księdzu prałatowi Kazimierzowi Filipiakowi. Ten wybitny kapłan pochodzący ze Lwowa, w 1958 roku osiadł na stałe w Gdańsku przy całkowicie zrujnowanym kościele Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Dzięki jego staraniom do Gdańska sprowadzono obraz Matki Bożej Łaskawej ze Stanisławowa.

Ryc. 5 Obraz Matki Boskiej Łaskawej

W trakcie jego działalności duszpasterskiej doprowadzono do odbudowy kościoła a przy cudownym obrazie utworzono diecezjalne sanktuarium Matki Boskiej Łaskawej. Przez cały okres swej posługi pełnił funkcję proboszcza ormiańskiej parafii personalnej, a od 1973 roku po śmierci księdza Kazimierza Romaszkana, proboszcza ormiańskiego w Gliwicach został jedynym duszpasterzem tego obrządku w naszym kraju. Dzięki niemu kościół na Żabim Kruku stał się ważnym dla Ormian punktem na mapie Pomorza i całej Polski. Ksiądz Filipiak odszedł na zawsze 26.08.1992 roku.

Ryc. 6 Kościół św. św. Piotra i Pawła.

5. ZAULEK ORMIAŃSKI

Obecnym proboszczem parafii na Żabim Kruku jest ksiądz prałat Cezary Annusewicz. Jego działania przy wsparciu lokalnej społeczności doprowadziły do sprowadzenia wykonanego w Armenii Chaczgara, czyli kamienia w kształcie krzyża- charakterystycznego elementu kultury ormiańskiej. Autorem monumentu jest armeński rzeźbiarz Taron Martirosyan.

Sprowadzony z Armenii jest jednym z trzech Chaczkarów w Polsce. Dla tutejszych Ormian jest on symbolem łączącym ich społeczność z ojczyzną. Tradycyjnie krzyż ten jest rzeźbiony w tufie wulkanicznym. Zwany jest „krzyżem kwitnącym”. Charakterystyczne zdobienia ukazują wijącą się roślinność, co nawiązuje do legendy o krzyżu Chrystusa oplecionym zielonymi pnączami.

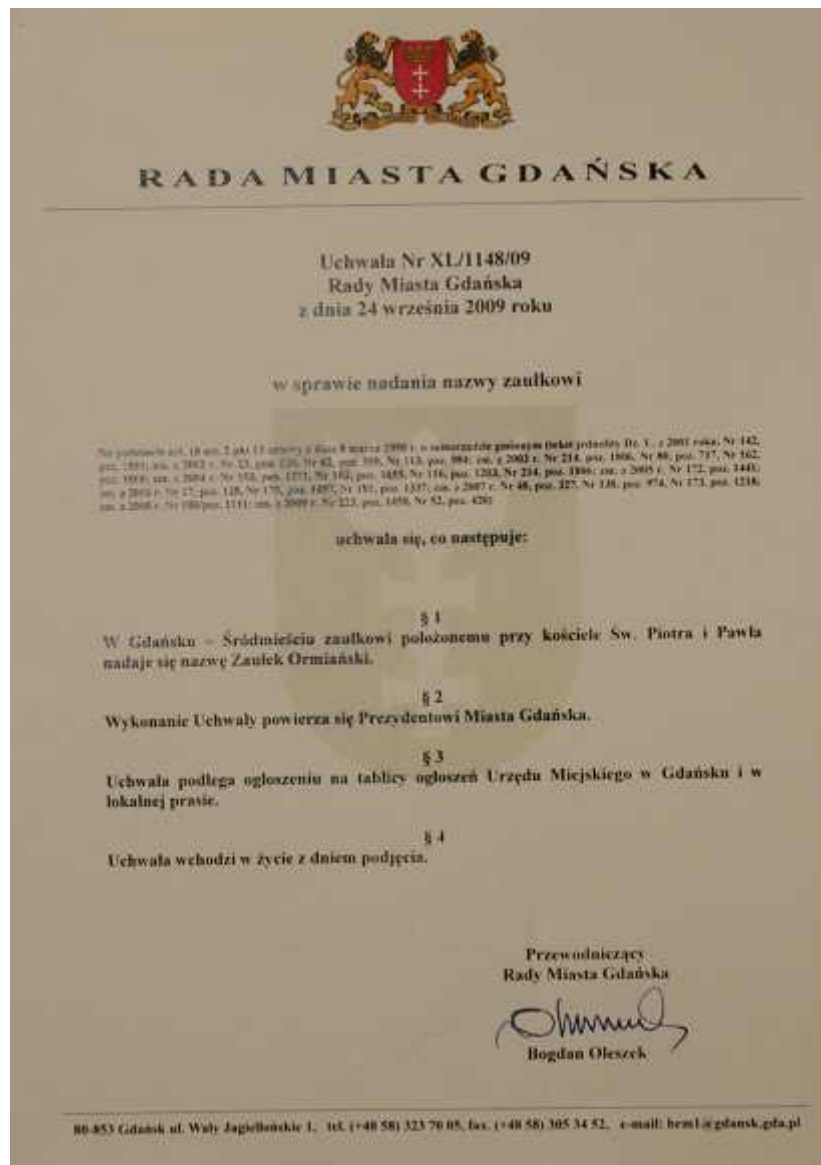

Ryc. 7 Chaczkar przy kościele na Żabim Kruku

Chaczkar w średniowiecznej Armenii był swego rodzaju kalendarium wydarzeń. Podobnie rzecz się ma z krzyżem postawionym przy kościele św. Piotra

i Pawła. Upamiętnia on nadanie bezimiennej dotąd uliczce nazwę Zaułek Ormiański.

Decyzją Rady Miasta Gdańska z dnia 24.09.2009 roku w Gdańsku-Śródmieściu zaułkowi położonemu przy kościele św. Piotra i Pawła nadano nazwę Zaułek Ormiański. Uchwałę podjęto jednogłośnie.

Ryc. 8 Oryginał uchwały w sprawie nadania nazwy zaułkowi

Dzięki uprzejmości artysty malarza Gagika Parsamiana jednego z inicjatorów sprowadzenia do Polski Chaczkaru dysponujemy uzasadnieniem uchwały Rady Miasta:

UCHWAŁA NR XL/1148/09 Rady Miasta Gdańska z dnia 24.09.2009 roku.

„Z inicjatywą nadania nazwy zaułkowi przy kościele p.w. Św. Piotra i Pawła w Gdańsku nazwy Zaułek Ormiański wystąpił proboszcz parafii Ks. Prałat Cezary Annusewicz.

W roku 1959 w dawnej zakrystii kościoła utworzono tzw. kaplicę ormiańską. Związane to było z objęciem tej placówki przez księdza prałata Kazimierza Filipiaka, kapłana rzymsko- katolickiego obrządku ormiańskiego. Wraz z jego przybyciem do Gdańska we wspomnianej kaplicy umieszczono cudowny obraz Matki Bożej Łaskawej przywieziony z kościoła ormiańskiego w Stanisławowie (obecnie to ukraiński Iwano Frankowsk). Obraz został umieszczony w ołtarzu głównym gdańskiego kościoła Św. Piotra i Pawła. Do chwili śmierci księdza Filipiaka w 1992 roku gdańska placówka była szczególnym miejscem integrującym środowisko Ormian z całej Polski. W roku 1999 przy kościele utworzono parafię personalną dla wiernych obrządku ormiańskiego. W roku 2007 dekretem Metropolity Gdańskiego przy kościele utworzono Diecezjalne Sanktuarium Maryjne związane ze wspomnianym wcześniej Cudownym Obrazem. We wrześniu 2009 roku zaplanowane jest ustawienie przy północnym murze kościoła kamiennego krzyża tzw. Chaczkar, daru ormiańskiej fundacji Piunik z Erywania. Chaczkar będzie wyrazem wielowiekowych przyjaznych więzi między Ormianami i Polakami.

W związku z tym, że kościół p.w. Św. Piotra i Pawła od ponad 50 lat jest związany z obrządkiem ormiańsko- katolickim przez obecność w nim Cudownego Obrazu Matki Boskiej Łaskawej z kościoła ormiańskiego w Stanisławowie, a obecność ormiańskiego Chaczkara dodatkowo zaakcentuje ormiańską tradycję miejsca, Komisja Kultury i Sportu Rady Miasta Gdańska wnosi o podjęcie uchwały o nadaniu nazwy Zaułek Ormiański.

Nadanie nazwy nie spowoduje konieczności zmian w istniejącej numeracji i nazwach ulic sąsiadujących.”

Kwestie formalne mamy już za sobą, możemy przejść do indywidualnych spostrzeżeń dotyczących Zaułku Ormiańskiego. Gagik Parsamian w wywiadzie dla gazety Awedis stwierdza: *„dziś mamy tu ormiańską ulicę i chaczkar, które powinny nam pomóc aby było więcej miłości i przyjaźni”*.

Poszukując informacji w internecie natknęliśmy się na dwie skrajne wypowiedzi. Pierwsza z nich jest nieprzychylna miastu: *„Miasto, które deportuje dzieci i kobiety do Czeczenii teraz jest przyjacielem Kaukazu. Wstyd. Kto spojrzy na ten krzyż, niech się wstydzi.” [pelana]*. Kolejna wypowiedź dotyczy uroczystości nadania nazwy Zaułek Ormiański: *„Uroczystość była niezwykle podniosła i wzruszająca. Przybyli na nią i parafianie, Ormianie miejscowi i żyjący poza granicami. Chaczkar swoją ceglastą barwą wkomponował się w prastare mury świątyni. Stoi w Zaułku Ormiańskim - wspaniała nazwa dla tego miejsca.” [Józefka]*

6. RELACJE ORMIAN Z POLAKAMI

Poszukując mniej oficjalnych informacji związanych z mniejszością ormiańską udaliśmy się do dwóch zaprzyjaźnionych ormiańskich rodzin. Wbrew naszym oczekiwaniom ta część projektu okazała się niezwykle miła. Zostaliśmy przyjęci bardzo ciepło, w mieszkaniu unosił się zapach świeżo pieczonych ciasteczek, których mieliśmy okazję spróbować. Rozmowę z docentem Norayr Ter-Grigorianem rozpoczęliśmy od jego wspomnień z Armenii. Dowiedzieliśmy się o trudnej sytuacji w tym kraju tuż po odzyskaniu przez nią niepodległości. Dla nas, pokolenia urodzonego już w wolnej Polsce szokiem było wysłuchanie relacji o braku podstawowych środków do życia tj. woda, prąd, ogrzewanie. Przyjazd do Polski okazał się dla niego w pewnym sensie ratunkiem. Początki jego pobytu w naszym kraju zaczęły się niezbyt optymistycznie. Pierwszego dnia został

doszczętnie okradziony na dworcu centralnym. Niestety zawiódł się także na polskiej administracji, wieloletnie zabiegi w celu uzyskania polskiego obywatelstwa nie przyniosły rezultatu. Obecnie Pan Norayr zaprzestał starań.

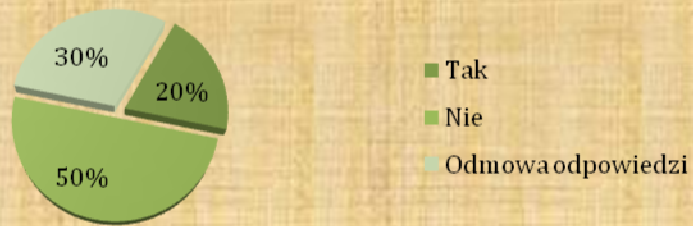
Pomimo wszelkich trudności w jego relacjach dostrzec można bardzo duże przywiązanie do naszego kraju i naszych rodaków. Prócz nieprzyjemnego incydentu na dworcu centralnym w Warszawie nie przypomina sobie żadnych przykrych sytuacji z udziałem Polaków. Jego rodzina w pełni zaklimatyzowała się w naszym państwie.

Nieco bardziej optymistycznie swoje początki w kraju wspomina Gagik Parsamian. Ten ormiański artysta prowadzący swoją galerię w Gdańsku na ulicy Mariackiej do kraju przybył kilkanaście lat temu. Bardzo miło wspomina pomoc, jaką uzyskał od Polaków w miejscu swego pierwszego zamieszkania. Wspomina, iż zaznał tutaj dużo życzliwości i przyjaźni. W jego domu mogliśmy poczuć ogrom gościnności oraz przyjazną atmosferę.

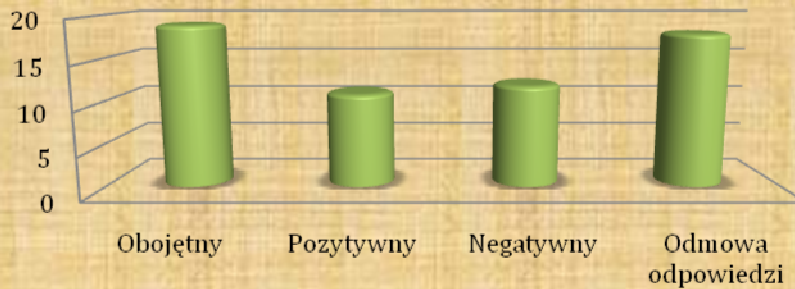
7. ORMIANIE W OCZACH POLAKÓW- WYWIADY Z MIESZKAŃCAMI ŚRÓD- MIĘSCIA

Prowadząc ankietę składającą się z trzech pytań, przy pytaliśmy 60 osób, jednakże wyniki nie zadowoliły nas w pełni, nie odnosiły się one zbyt szczegółowo do opracowanego przez nas zagadnienia. Poniżej przedstawiamy wyniki ankiety.

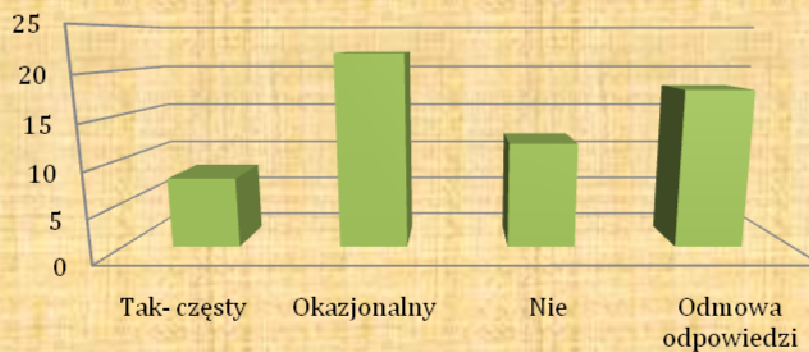
Czy słyszał Pan/Pani o Zaułku Ormiańskim

Jaki jest Pana/Pani stosunek do Ormian

Czy ma Pan/Pani kontakt z mniejszością ormiańską

Jak widać na przedstawionych przez nas wykresach niewielu mieszkańców zdaje sobie sprawę z nowopowstałego w ich mieście Zaułka Ormiańskiego.

Odsetek osób zdających sobie sprawę, że w ich mieście istnieje parafia personalna obrządku ormiańskiego jest jeszcze mniejszy. Ta niewiedza wiązać się może z ogólnym nastawieniem Polaków do Ormian. W znacznej mierze Polacy nie zauważają obecności Ormian wśród swojego otoczenia.

Z kilkoma osobami udało nam się przeprowadzić dłuższą rozmowę na temat Ormian. Wybraliśmy 5 wyróżniających się wywiadów. W większości treści zachowujemy oryginalną formę wypowiedzi.

I Rozmowa z Panią Krystyną, emerytką.

Czy jest Pani mieszkanką okolic ul. Żabi Kruk?

Tak, mieszkam na tej ulicy.

Czy słyszała Pani o Zaułku Ormiańskim?

Tak, to chyba coś przy tym kościele św. Piotra i Pawła.

Co wie pani o kulturze Ormiańskiej?

Oni chyba przyjechali do nas z Armenii, są katolikami, ale mają jakiś dziwny krzyż na kościele.

Co wie Pani o związku kościoła św. Piotra i Pawła z Ormianami?

Niedawno była tu jakaś uroczystość, przyjechało dużo Ormian i postawili taki mały zdobiony krzyż przy kościele, taki już bardziej podobny do naszego.

Czy odwiedza Pani kościół św. Piotra i Pawła?

Nie, chodzę na msze do kościoła Mariackiego, bo wiąże z nim osobiste wspomnienia.

Jakie relacje ma Pani z Ormianami, jak często ich Pani widuje?

Nie znam osobiście żadnego Ormianina, tak w ogóle to chyba ciężko ich odróżnić od Polaków, więc nie mogę powiedzieć jak często ich widuję.

Czy obecność Ormian w okolicy ma pozytywny, negatywny czy neutralny wpływ na stosunki społeczne?

Raczej neutralny, ja nie zwracam na nich uwagi, a oni się niczym nie wyróżniają.

Czyli nie słyszała Pani o żadnych incydentach związanych z mniejszością Ormiańską?

Nie, nie słyszałam.

II Rozmowa z kobietą pracującą na Dolnym mieście.

Czy jest Pani mieszkanką okolic ul. Żabi Kruk?

Nie, ale pracuję w okolicy.

Czy słyszała Pani o Zaułku Ormiańskim?

Nie słyszałam.

A wie pani coś o kulturze Ormiańskiej?

Z tego co mi wiadomo, bardzo wielu Polaków jest pochodzenia Ormiańskiego, ostatnio czytałam, że nawet Marszałek Senatu przyznał, że ma korzenie ormiańskie.

Co wie Pani o związku kościoła św. Piotra i Pawła z Ormianami?

To jest chyba ich parafia, ale z tego co mi wiadomo jest to kościół rzymskokatolicki.

Czy odwiedza Pani kościół św. Piotra i Pawła?

Nie, tylko przechodzę obok niego.

Jakie relacje ma Pani z Ormianami, jak często ich Pani widuje?

U mnie w firmie pracuje jedna Ormianka, bardzo sympatyczna kobieta.

Czy obecność Ormian w okolicy ma pozytywny, negatywny czy neutralny wpływ na stosunki społeczne?

Nie zauważam w okolicy Ormian, ale bardzo sobie cenię współpracę z moją koleżanką.

Czyli nie słyszała Pani o żadnych incydentach związanych z mniejszością Ormiańską?

Nie, nie słyszałam.

III Pan Eugeniusz, emerytowany stoczniowiec.

Czy jest Pan mieszkańcem okolic ul. Żabi Kruk?

Tak, mieszkam tutaj od 50 lat.

Czy słyszał Pan o Zaułku Ormiańskim?

Tak, przy moim kościele parafialnym odbyła się ostatnio uroczystość nadania nazwy ulicy Zaułek Ormiański, postawiono tam krzyż sprowadzony z Armenii.

Co wie Pan o kulturze Ormiańskiej?

Ksiądz Anusewicz opowiadał nam o historii Chaczkarów. Z tego co pamiętam są to krzyże przydrożne stawiane w Armenii. Ksiądz Cezary porównał je do polskich kapliczek. Od razu przypomina mi się moje dzieciństwo na Wileńszczyźnie[...]

Co wie Pan o związku kościoła św. Piotra i Pawła z Ormianami?

Ich historia w Gdańsku zaczyna się po wojnie, kapelan z Lwowa sprowadził do Gdańska cudowny obraz Matki Boskiej, czczony bardzo przez Ormian.

Czy odwiedza Pan kościół św. Piotra i Pawła?

Tak, jest to moja parafia jestem tam w każdą niedzielę i święta. Bardzo lubię księdza Cezarego i nie wyobrażam sobie starości w innej parafii.

Jakie relacje ma Pan z Ormianami, jak często ich Pan widuje?

A czasem widzę takiego jednego z drugim, podejrzane typki, mieszkają tu gdzieś w okolicy. Ale, wiesz dziecko, Ormian Ormianinowi nierówny, Ci, co chodzą do kościoła, są bardzo porządni.

Czy obecność Ormian w okolicy ma pozytywny, negatywny czy neutralny wpływ na stosunki społeczne?

Mi tam oni nie przeszkadzają.

Czyli nie słyszał Pan o żadnych incydentach związanych z mniejszością Ormiańską?

Kiedys ktoś na ścianie mojego bloku nawpisywał o Ormianach, ale szybko to zamalowali, a teraz jak piszą Lechia Gdańsk to nikt tego nie zamalowuje. Teraz nikt się tym nie przejmuje a za komuny dostałby pałą. [...]

IV Pani Anna, nauczycielka.

Czy jest Pani mieszkanką okolic ul. Żabi Kruk?

Tak mieszkam tu i pracuje w szkole.

Czy słyszała Pani o Zaułku Ormiańskim?

Oczywiście jako nauczycielka muszę wiedzieć o wydarzeniach kulturalnych w mojej okolicy.

Co wie pani o kulturze Ormiańskiej?

Ormianie to najstarszy chrześcijański naród świata. Szanują swoją religię, są bardzo przywiązani do swojej kultury. Niestety położenie geopolityczne między ZSRR i Turcją, zmusiło ich do tułaczki po świecie.

Co wie Pani o związku kościoła św. Piotra i Pawła z Ormianami?

Przybywają tu na każde ważne święto. Ostatnio po święcie zmarłych pod tym krzyżem, to chyba Kaczram, widziałam bardzo dużo kwiatów. To świadczy o ich bliskości z Armenią.

Czy odwiedza Pani kościół św. Piotra i Pawła?

Chodzę tam na najważniejsze święta, wiem jak wygląda w środku, ale nie jestem z nim związana emocjonalnie.

Jakie relacje ma Pani z Ormianami, jak często ich Pani widuje?

Codziennie, jeden z moich wychowanków jest Ormianinem. Bardzo zdolne i miłe dziecko.

Czy obecność Ormian w okolicy ma pozytywny, negatywny czy neutralny wpływ na stosunki społeczne?

Myślę, że raczej pozytywny, Polacy dzięki nim mogą poznać nową kulturę.

Czyli nie słyszała Pani o żadnych incydentach związanych z mniejszością Ormiańską?

Niestety był jeden przypadek, z moim uczniem, kiedy jego ojciec dowiedział się, że jego syn chodzi z Ormianinem do klasy, to strasznie protestował i chciał przenieść syna do innej klasy, tłumacząc, że Ormianie to "złodzieje i cyganie".

V Rozmowa z młodym człowiekiem.

Czy jest Pan mieszkańcem okolic ul. Żabi Kruk?

Tak, mieszkam na Łąkowej.

Czy słyszał Pan o Zaułku Ormiańskim?

Żadne zaplute Cygany mnie nie interesują.

Co wie Pan o związku kościoła św. Piotra i Pawła z Ormianami?

W tym momencie nasz rozmówca podziękował „uprzejmie” za wywiad.

Przeprowadzone przez nas wywiady wskazują, że o wiele większa świadomość wśród Polaków występuje u osób w starszym wieku. Smutnym przykładem ignorancji społecznej był wywiad z nastolatkiem. Zostaliśmy potraktowani wulgarnie, wypowiedź względem mniejszości ormiańskiej tego chłopaka nie nadawała się do publikacji.

Wiedzą zaskoczył nas pan Eugeniusz, który okazał się bardzo otwartym człowiekiem. Odnosił się bardzo przychylnie do obecności parafii ormiańskiej w jego kościele. Mamy jednak wątpliwości czy mówiąc o „podejrzanych typach” faktycznie miał na myśli Ormian.

8. PODSUMOWANIE

Pierwszy kontakt z Zaułkiem Ormiańskim nie zrobił na nas wielkiego wrażenia. To skromny chodnik przy kościele, który całym swoim wyglądem doskonale pasuje do miana zaułka. Nasze pierwsze odczucia były bardzo zbliżone do tego jak postrzegają to miejsce okoliczni mieszkańcy, jeżeli w ogóle je zauważają. Lekkim szokiem było dla nas to jak ważne jest to miejsce dla Ormian. Wystarczy spojrzeć na entuzjastyczne, przytoczone przez nas wypowiedzi dotyczące uroczystości nadania nazwy zaułkowi.

Mamy tutaj świetny przykład na to, jak jedno niepozorne miejsce może być odbierane na wiele różnych sposobów. Zaułek Ormiański okazuje się dla mieszkańców śródmieścia nieznaną przestrzenią, a dla Ormian a od niedawna także dla nas bardzo szczególnym miejscem.

Przy okazji naszej pracy przekonaliśmy się o tym jak błędny jest sposób postrzegania Ormian przez polskie społeczeństwo, często są oni myleni z „Cyganami” i „Rumunami”.

9. PODZIĘKOWANIA

Pragniemy podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania naszego projektu, w szczególności rodzinie Grigorian i Parsamian za życzliwe potraktowanie oraz duży wkład merytoryczny w naszą pracę.